

Guds löfte

Runt 1990 hade jag en dialog med dåvarande rabbinen i Göteborg, Robert Wolkoff. Min fråga gällde Israels utkorelse. Jag ville veta vad judiska teologer och rabbiner hade för undervisning i detta ämne. Vad går utkorelsen ut på? Varför presenterar inte Gud frälsningen för alla folk på samma gång?

Wolkoffs svar var enkelt. Han sa att det judiska folket har fått lida så oerhört för Guds utkorelse att man sedan länge velat förtiga den. Hans kommentar var att ingen har sagt något nytt och väsentligt sedan Maimonides dagar, alltså sedan 1100-talet e Kr. Det moderna Israels längtan är därför att få bli ett folk som alla andra. Om man nu skulle se någon avsikt bakom Guds utväljande skulle Israels roll möjligen vara att gå före andra folk i detta med att hålla buden.

I samma period besökte jag Jerusalem och gick till den största bokhandeln för teologisk litteratur. Jag bad att få köpa judiska böcker som handlade om meningen med Israels utkorelse. En äldre funktionär sa genast: ”Det finns inga sådana böcker.” En yngre medarbetare tyckte frågan lät intressant. Han letade länge och klättrade på stegar för att se på böcker utom räckhåll för vanligt folk. Till sist klev han ner och sa att han inte kunde hitta någon sådan bok.

Kallelsen

Låt oss läsa den text som utgör början på Israels kallelse:

HERREN sade till Abram: ”Gå ut ur ditt land och från din släkt och din fars hus och bege dig till det land som jag skall visa dig. Där skall jag göra dig till ett stort folk. Jag skall välsigna dig och göra ditt namn stort, och du skall bli en välsignelse. Jag skall välsigna dem som välsignar dig och förbanna den som förbannar dig. I dig skall alla släkter på jorden bli välsignade.” (1 Mos 12:1-3)

Det viktigaste med denna text är att Gud inte ställer några villkor. Abram skulle gå med sin familj till ett annat land, vilket han också gjorde. När det gäller resten säger Gud bara att han tänker göra allting själv. Här finns inga om, inga men och inga kanske. ”Jag skall göra dig till en välsignelse”, säger Gud rakt av. Guds beslut är redan fattat. Abram har inte bett att få bli en universell välsignelse.

Inte lämplighet

Gud kallar inte en människa för att han finner den personen extra lämplig. Han vill i stället att hans nåd skall vara den enda avgörande faktorn. Därför kan han välja vem som helst för att visa att han inte är beroende av det mänskliga råmaterialet. Lyssna till hur Paulus beskriver saken:

Rebecka fick två söner med en och samme man, vår fader Isak. Innan barnen ännu var födda och innan de hade gjort vare sig gott eller ont, sades det till henne: Den äldre skall tjäna den yngre. Det blev sagt för att Guds beslut att

välja vem han vill skulle stå fast och inte bero på gärningar utan på honom som kallar. (Rom 9:10-12)

Ibland suckar Gud över att Israel är ett hårdnackat folk. Det behöver inte betyda att Gud skulle medgett att han gjort ett misstag. Vad han skulle sagt om svenskarna om vi hade varit i Israels ställe vet vi inte! I följande citat har Mose kommit upp på berget för att be om förlåtelse för dansen kring guldkalven – den egyptiska tjurguden Apis. Här är det Gud som talar:

"De har redan vikit av från den väg som jag befalld dem att gå. De har gjort sig en gjuten kalv som de har tillbett och offrat åt och sagt: Detta är din gud, Israel, som har fört dig upp ur Egyptens land." HERREN sade ytterligare till Mose: "Jag har sett detta folk, och se, det är ett hårdnackat folk. (2 Mos 32:7-9)

Gud visste givetvis från början vad han gav sig in på. Guds allmakt tycks bestå i att Gud till sist kan få som han vill utan att tvinga någon. Om människor samarbetar så är det bra. Om de motarbetar är det medräknat från början och bidrar därför till det resultat som Gud har satt sig före.

Ersättningsteologin

Judarna gjorde två uppror mot den romerska ockupationsmakten. Båda gångerna gick det bra i början men romarna hämtade samma elitförband från England och slog ner bägge upproren med stor brutalitet. Templet förstördes redan vid det första upproret, påsken år 70. Det andra upproret var över år 135 e Kr. Många judar såldes då som slavar. Den Jesustroende församlingen i Jerusalem tycks ha upphört att finnas till och tron på Jesus blev därmed i huvudsak en angelägenhet för icke-judar vilka ofta saknade den grund för sin tro som Gamla testamentet utgör. De började snart att säga att Gud tröttnat på judarna och tagit sin hand ifrån dem. Var inte det som hade skett både en dom och ett straff?

På det viset uppstod det som kom att kallas för ersättningsteologi. Den hednakristna församlingen såg sig nu som det utkorade folket i judarnas ställe. Eftersom judarna hade fått lagen och ett löfte om ett land sa man att de utgjorde "det fysiska eller köttsliga Israel" medan den kristna församlingen kallade sig "det andliga Israel". Den termen finns inte i Bibeln. Möjligen kan man ha syftat på det som Paulus skriver om Guds skapande som sker i två steg, ett jordiskt och ett slutgiltigt, andligt.

Så står det skrivet: Den första människan, Adam, blev en levande varelse. Den siste Adam blev en livgivande ande. Men det andliga är inte det första utan det jordiska. Därefter kommer det andliga. Den första människan var av jord, jordisk. Den andra människan kom från himlen. Som den jordiska människan var, så är också de jordiska. Och som den himmelska människan är, så är också de himmelska. (1 Kor 15:45-48)

Du benådade

Gud kan välja vem som helst till vilken uppgift som helst. Vi letar däremot

ständigt efter vilka meriter Gud skulle ha använt för sitt val. Vi ser detta tydligt på Jesu mor, Maria.

Ängeln kom in och sade till henne: "Gläd dig, du benådade. Herren är med dig." Men hon blev förskräckt vid hans ord och undrade vad denna hälsning kunde betyda. Då sade ängeln till henne: "Frukta inte, Maria. Du har funnit nåd hos Gud. (Luk 1:28-30)

Ängeln sa inte att Maria var unik utan att hon var benådad. *Här som alltid är nåden motsatsen till alla prestationer och meriter.* I den mån som man efter Marias död har velat göra henne till en så ovanlig människa att hennes like aldrig funnits så är det en efterkonstruktion. Det unika med Jesus och hans frälsargärning är att han inte fick hjälp av någon enda människa, inte ens av de lärjungar som somnade i Getsemane. Gud gör hela jobbet för att själv få hela äran.

Antisemitismens grund

Guds utväljande gäller för denna tiden snarare än för evigheten och Gud ser inte till några meriter. "Han har inte anseende till personen", som det hette i 1917 års översättning. *Men judehatet har ständigt haft som ambition att bevisa att Gud valde fel* – som om valet berodde på meriter. Israels synder vägs därför på en guldväg som inte används i något annat sammanhang. I Sverige gör en del kristna samfund och organisationer gemensam sak med extremhögern och extremvänstern. Med sitt tiggande visar alla dessa en tyst förståelse för PLO:s och Hamas klart deklarerade mål att *utplåna* staten Israel. Om inte annat skall detta ske genom att de ättlingar till 1948 års arabiska flyktingar som araberna nu håller som gisslan i särskilda läger, skall få återvända och skapa en arabisk majoritet innanför den "gröna linjen". Iran vill lösa samma "problem" med kärnvapen och raketer, vilket inte heller föranleder någon kritik värd namnet. Men en svensk låsfabrik i en bosättning på Västbanken, det är grejer det. Då vet harmen inga gränser.

Ersättningstanken har begåvat den hednakristna kyrkan med den tragiska idén att Gud skulle kunna göra misstag – till och med allvarliga sådana. Utväljandet av Israel sågs ju som en katastrof. När Paulus kommit till klarhet om Guds mål med Israel och övriga folk ser han dock inte att Gud skulle ha vinglat från det ena misslyckandet till det andra. I stället skriver han:

O vilket djup av rikedom och vishet och kunskap hos Gud! Hur outgrundliga är inte hans domar och hur outrannsakliga hans vägar. (Rom 11:33)

Är det inte på tiden att vi försökte förstå vad det var som Paulus hade fått sig uppenbarat?

Sven Reichmann

Paulus och hans folk

Israels vänner och fiender kan båda hämta gott stöd för sin hållning genom ett genomtänkt urval av citat från Paulus brev. Låt oss börja med fienderna. De förklarar – om inte annat – att Israel förlorat sin kallelse och sin utkorelse. Nu är det kyrkan som gäller, även för judarna – säger de. Favoritcitaten lyder så här:

Här är inte jude eller grek, slav eller fri, man och kvinna. Alla är ni ett i Kristus Jesus. Om ni nu tillhör honom är ni Abrahams avkomlingar, arvingar enligt löftet. (Gal 3:28-29)

All etnicitet verkar vara utplånad, alla könsskillnader framstår som ett minne blott. Svenskar har inget försteg framför danskar, inte judar framför greker, inte män framför kvinnor – tycks det. Frågan är bara vad det inledande ordet ”här” står för? Här är inte jude eller grek. Vad då – *här*? Så långt jag förstår gäller det frälsningen. Paulus vill säga att ingen automatiskt, i egen kraft eller gruppstillhörighet står innanför Guds rikes gräns liksom heller ingen chanslöst står utanför. Slavar och fria är båda syndare i behov av samma nåd. Män och kvinnor är slavar under synden liksom judar och greker, barbarer och skyter. Det löfte som gavs till Abraham – och som Paulus lite högre upp i samma text sagt att lagen inte kan omintetgöra – är vår enda räddning. Och den erbjuds till alla folk eftersom Gud är en – den ende, den enastående. Han som utvalde Israel är allas Gud.

Men, som sagt, även de som menar att Israels utkorelse består kan hitta stöd för sin teologi. Jeremia ger oss en första ledtråd.

Så säger HERREN, han som har satt solen till att lysa om dagen och månen och stjärnorna till att lysa om natten, i ordnad gång, han som rör upp havet så att dess böljor brusar, HERREN Sebaot är hans namn: Om denna ordning inte längre består inför mig, säger HERREN, först då skall Israels släkte upphöra att vara ett folk inför mig för alltid. Så säger HERREN: Om himlen därovan kan mätas och jordens grundvalar där nere kan utforskas, först då skall jag förkasta hela Israels släkte för allt vad de har gjort, säger HERREN. (Jer 31:35-37)

Därför skall vi inte bli förvånade om vi hittar texter där Paulus förefaller ha glömt vad han skrev till galaterna.

Jag skäms inte för evangelium. Det är en Guds kraft som frälser var och en som tror, först juden och sedan greken. (Rom 1:16)

Det judiska försteget i denna text kan möjligen viftas bort med att evangeliet först av allt predikades för judar. Det kanske varken talar för eller emot tanken att den judiska utkorelsen har sin betydelse. Då blir det genast mer förbryllande med nästa text:

Vi hävdar att människan förklaras rättfärdig genom tro, utan laggärningar. Eller

är Gud endast judarnas Gud? Är han inte också hedningarnas? Jo, också hedningarnas, lika säkert som Gud är en, han som förklarar den omskurne rättfärdig av tro och den omskurne genom tro. (Rom 3:28-30)

När Paulus skriver att judarna blir rättfärdiga *av tro* talar det rent språkligt för en direkt verkan. När däremot hedningarna blir det *genom tro* antyder Paulus en sorts indirekt verkan. Alternativet till ett sådant språkligt finlir är att orden ”av” och ”genom” möjligen bara är ett stilistiskt grepp av en brevskrivare som vill undvika störande upprepning. I så fall betyder växlingen inget särskilt.

”Kyrkan är judar, inte judarna”

Vi återvänder till dem som är kritiskt inställda till Israel. Deras nästa favoritställe låter så här:

Den är inte jude som är det till det yttre, och omskärelse är inte något som sker utvärtes på kroppen. Den är jude som är det i sitt inre, och hjärtats omskärelse sker genom Anden och inte genom bokstaven. En sådan får sitt beröm, inte av människor utan av Gud. (Rom 2:28-29)

De som gärna tar det här ordet i sin mun brukar oftast dra slutsatsen att det är kyrkan som gäller. Det skulle alltså vara vi kristna hedningar som är judar, inte judarna. Efter Kristus har det judiska folket ingen uppgift och ingen utkorelse. Jesus skulle födas i detta folk och avrättas i dess gemenskap, det var deras enda kallelse – påstår man. Israel skulle alltså inte finnas längre i Guds plan eller hushållning, om man skall tro dessa kritiker.

Gud bryter inga löften

OK, vi fortsätter att läsa ett par rader till:

Vilket företräde har då judarna, eller vilken nytta har de av omskärelsen? Ett stort företräde på allt sätt. Först och främst att Guds ord har anförtratts åt dem. Vad betyder det, om somliga inte trodde? Inte kan väl deras otro göra Guds trofasthet om intet? Nej, aldrig! Låt det stå fast att Gud är sann och varje människa en lögnare. (Rom 3:1-4)

Nu finns judarna plötsligt i alla fall. Och ett stort företräde har de dessutom ty Guds Ord har anförtratts dem. Det betyder inte att de skulle vara immuna mot synd eller ens kunna göra sig så äkta och så sannfärdiga att de inte skulle behöva samma nåd som vi andra. Men utkorelsen står kvar oberoende av judiska meriter eller synder. Guds trofasthet kan nämligen inte göras om intet. Lite senare i samma brev förtydligar sig Paulus:

Jag skulle önska att jag själv vore fördömd och skild från Kristus i mina bröders ställe – mina landsmän efter härstamning. De är israeliter, de har barnskapet och härligheten, förbunden och lagen, tempelgudstjänsten och löfterna. De har fäderna, och från dem har Kristus kommit som människa, han som är över allting, Gud, prisad i evighet, amen. (Rom 9:3-5)

Nu talar Paulus om sina landsmän efter härstamning – alltså om judarna som

folk. Och så räknar han upp allt vad Gud har anförtrott detta folk. Om vi sedan går fram cirka två kapitel får vi bland annat veta:

I fråga om evangelium är de fiender för er skull, men i fråga om utkorelsen är de älskade för fädernas skull. Ty sina gåvor och sin kallelse kan Gud inte ångra. (Rom 11:28-29)

Gud tar inte tillbaka sina löften eller sin utkorelse. Även om det finns judar som är fientliga emot evangeliet så är Israel lika fullt Guds älskade folk.

”Jesus är allt, folket är inget”

Nåväl, vi nöjer oss inte med detta. De som vill avskaffa utkorelsen har fler äss i rockärmen:

Nu gavs löftena åt Abraham och hans avkomma. Det heter inte: ”och åt dina avkomlingar”, som när man talar om många, utan som när det talas om en enda: och åt din avkomling som är Kristus. (Gal 3:16)

Alltså, säger man då, går hela utkorelsen bara ut på att Jesus skall födas som människa. Folket i övrigt är ointressant. Man kan komplettera med följande:

Detta inte sagt som om Guds ord skulle ha blivit om intet. Ty Israel är inte alla som kommer från Israel, och inte heller är alla Abrahams efterkommande hans barn. Nej, Isaks efterkommande skall räknas som dina barn. Det vill säga: Guds barn är inte de som är barn genom naturlig härkomst, men löftets barn räknas som hans efterkommande. Ty ett löftesord var detta: Vid denna tid skall jag komma tillbaka, och då skall Sara ha en son. (Rom 9:6-9)

Utkorelsen gick inte genom Ismael utan genom Isak som föddes bara för att Gud ville det mitt i all mänsklig vanmakt.

Medborgarskap med de heliga

Tills vidare skall vi avsluta denna exposé med några verser ur brevet till Efesus:

Kom därför ihåg hur det var tidigare: ni var hedningar och kallades oomskurna av dem som kallar sig omskurna, med den omskärelse som utförs på kroppen med människohand. Ni var på den tiden utan Kristus, utestängda från medborgarskapet i Israel och hade ingen del i förbunden med deras löfte. Ni levde utan hopp och utan Gud i världen. Men nu har ni, som är i Kristus Jesus och som en gång var långt borta, kommit nära genom Kristi blod. [...] Alltså är ni inte längre gäster och främlingar utan medborgare tillsammans med de heliga och tillhör Guds familj. Ni är uppbyggda på apostlarnas och profeternas grund, där hörnstenen är Kristus Jesus själv. (Ef 2:11-13 + 19-20)

Genom Kristus har vi troende hedningar alltså *fått ett medborgarskap tillsammans med de heliga i Israel*. Går det överhuvud taget att bringa reda i alla dessa motstridiga påståenden? Ja, om man håller isär begreppen så att utkorelsen och rättfärdiggörelsen inte blir samma sak, så går det. Vi får återkomma till detta i nästa avsnitt.

Sven Reichmann

Predestination?

När vi närmar oss begreppet utkorelse måste vi göra det glasklart att vi inte talar om predestination. Om inte alla blir frälsta till en evighet hos Gud har vi lätt för att tänka att utkorelsen bara gäller dem som blir frälsta. Man blir i så fall utvald till frälsning. Detta är en tanke som har följt kyrkan som en mörk skugga. För om somliga från början skulle vara utvalda till frälsning måste alla övriga människor vara aktivt utvalda av Gud till förtappelse – chanslösa från början.

Det är inte svårt att hitta texter som tycks bekräfta denna teologi.

Vi vet att för dem som älskar Gud samverkar allt till det bästa, för dem som är kallade efter hans beslut. Ty dem som han i förväg har känt som sina har han också förutbestämt till att formas efter hans Sons bild, för att Sonen skulle vara den förstfödde bland många bröder. Och dem som han har förutbestämt har han också kallat. Och dem som han har kallat har han också förklarat rättfärdiga. Och dem som han har förklarat rättfärdiga har han också förhärligat. (Rom 8:28-30)

Så långt jag vet härstammar tanken från Augustinus (354-430). Han såg i Bibeln att frälsningen helt och hållet är Guds verk. Själv hade han stått emot Guds kallelse så länge han orkade och menade därför att dem som Gud har utvalt gör han också till sina. Människans försök att vinna Guds nåd eller att stå emot den betyder inget i jämförelse med Guds val, sa Augustinus. Att Gud inte väljer alla var enligt honom en del av Guds hemlighetsfulla vishet. Vidare sa han att alla de som blev förtappade hade levt det liv de ville leva. De förtjänade därför sitt straff.

I texten som jag citerade nyss skall vi dock notera att Gud i förväg *visste* vilka som skulle gensvara på hans inbjudan. Och *om dem* bestämde Gud att de skulle formas efter hans Sons bild för att de – till sist och fullt ut – skulle bli de avbilder de var ämnade till. I grundtexten används det grekiska ordet prognos för att peka på ett förutvetande och inte en förutbestämmelse. Frälsningens möjlighet står dock öppen för alla eftersom Jesu lidande och död gäller för alla.

Ty Gud beslöt att låta hela fullheten bo i honom och genom honom försona allt med sig, sedan han skapat frid i kraft av blodet på hans kors – frid genom honom både på jorden och i himlen. (Kol 1:19-20)

Han är försoningen för våra synder, och inte bara för våra utan också för hela världens. (1 Joh 2:2)

Alltså: liksom en endas fall ledde till fördömelse för alla människor, så har en endas rättfärdighet för alla människor lett till en frikännande dom som leder till liv. (Rom 5:18)

Ty Kristi kärlek driver oss, eftersom vi är övertygade om att en har dött i allas ställe, och därför har alla dött. Och han dog för alla, för att de som lever inte

längre skall leva för sig själva utan för honom som har dött och uppstått för dem. (2 Kor 5:14-15)

Utkorelsen är nutid

Guds utväljande gäller för den här tiden snarare än för evigheten. Gud kallar oss till tjänst och ger oss olika nådegåvor. Dessa gåvor är just nåd och ges inte efter någon sorts merit. Detta betyder bland annat att om du får en kraftgärningarnas gåva och börjar missbruka den för att skapa dig ett eget andligt imperium så drar Gud inte tillbaka sin gåva. Gjorde han det så var det inte nåd utan merit.

Ty sina gåvor och sin kallelse kan Gud inte ångra. (Rom 11:29)

Även om Gud alltså inte tar tillbaka sin kallelse så kan han förr eller senare låta dig bära ett ansvar för ditt missbruk. I värsta fall kan det betyda förtappelse.

Många skall säga till mig på den dagen: Herre, Herre, har vi inte profeterat med hjälp av ditt namn och med hjälp av ditt namn drivit ut onda andar och med hjälp av ditt namn gjort många kraftgärningar? Men då skall jag säga dem sanningen: Jag har aldrig känt er. Gå bort ifrån mig, ni laglösa! (Matt 7:22-23)

Ditt ansvar kan också betyda att ditt livsverk brinner upp medan du själv blir frälst.

Ty någon annan grund kan ingen lägga än den som är lagd, Jesus Kristus. Om någon bygger på den grunden med guld, silver och dyrbara stenar eller med trä, hö och halm, så skall det visa sig vad var och en har byggt. Den dagen kommer att visa det, eftersom den uppenbaras i eld, och hur vars och ens verk är skall elden pröva. Om det verk någon har byggt består provet, skall han få lön. Men om hans verk bränns upp, skall han gå miste om lönen. Själv skall han dock bli frälst, men som genom eld. (1 Kor 3:11-15)

Augustinus, igen

Vad Augustinus sa på 400-talet kan tyckas vara ointressant men hans auktoritet var mycket stor och hans lära fick därför ödesdiger inverkan. Ty om Gud skulle ha utvalt de människor som skall få tron och frälsningen som en gåva så kan man frestas att vända på resonemanget och säga att de som inte tror måste vara utvalda av Gud till förtappelse. Augustinus tillämpade själv denna tanke på Israels folk genom att vinkla ett citat av Jesus.

Ni har djävulen till er fader. Och vad er fader har begär till, det vill ni göra. Han har varit en mördare från början och har aldrig stått på sanningens sida, eftersom sanning inte finns i honom. När han talar lögn, talar han av sitt eget, ty han är en lögnare, ja, lögnens fader. (Joh 8:44)

Judarna skulle – som enda folk – ha djävulen till sin fader, sa Augustinus. Självfallet gäller detta alla syndare, inte bara judar. Men nu fick judarna finna sig i att bli kallade för gudsmördare. Israels utkorelse skulle alltså vara en utkorelse till förtappelse genom att folket hade utvalts till att för kyrkans skull döda Jesus. Denna teologi banade väg för den förföljelse av judar som spritt ut detta folk till

jordens alla länder.

Troligen bidrog Augustinus lära om predestinationen också till både slavhandeln och inkquisitionen. I båda fallen kan man ha menat att de människor som man förslavade eller dödade i vilket fall var prisgivna till förtappelse eftersom de inte trodde. De var inte Guds barn och man trodde att de inte heller var ämnade att bli, så därför kunde man göra det man gjorde.

Luther menade att frågan om predestination var en tankefälla och han gick inte in i Augustinus tankegång. Det gjorde däremot Calvin. Via de engelska puritanerna som flydde till Amerika präglade Calvin en hel del av USA:s kristenhet. Jag lyssnar ibland på kortvåg till en amerikansk predikant som påstår att Jesus kommer tillbaka 2011. Han påstår bestämt att somliga är utvalda till förtappelse, men eftersom man – enligt honom – inte kan veta vilken grupp man tillhör så råder han alla att söka Guds nåd. Somliga kommer tydligen att få den, andra inte, om man får tro honom.

Om frälsningsvisshet kan det i så fall inte bli tal. Bibeln lär oss dock att den vissheten kan man mycket väl ha.

Detta skriver jag till er för att ni skall veta att ni har evigt liv, ni som tror på Guds Sons namn. (1 Joh 5:13)

Men åt alla som tog emot honom gav han rätt att bli Guds barn, åt dem som tror på hans namn. (Joh 1:12)

Och det skall ske att var och en som åkallar HERRENS namn skall bli frälst. (Joel 2:32)

Frälsningen står öppen för alla. Vill du ha den så är den din.

Att judarna ensamma skulle ha djävulen till fader är ett missförstånd. Paulus skriver till Efesus att det gäller alla som inte tagit emot frälsningen.

Också er har Gud gjort levande, ni som var döda genom era överträdelser och synder. Tidigare levde ni i dem på den här världens vis och följde härskaren över luftens välde, den ande som nu är verksam i olydnadens söner. Bland dem var vi alla en gång, när vi följde våra syndiga begär och gjorde vad köttet och sinnet ville. Av naturen var vi vredens barn, vi liksom de andra. (Ef 2:1-3)

Sven Reichmann

Kain och Abel

Den syndens drivkraft som förstör våra liv är inte lätt att fånga i ett ord eller två. Delvis beror detta på att vi alla är delaktiga. Mycket ser vi hos alla. Vi har därför vant oss så att vi inte ser det. Många former av destruktivt beteende ger vi förskönande namn. Andra är snåla men du och jag är sparsamma. Andra är feiga men du är försiktig och jag är ansvarstagande. Synd är därför något som oftare utförs av andra. Och vi gör vad vi kan för att dölja vår egen synd samtidigt som vi gärna släpper den lös särskilt för att kunna bekämpa samma synd hos andra.

Om vi skall försöka hitta kärnan i vårt väsens mörker blir det kanske sådana ord som stolthet, begär och avund som träffar närmast. Låt oss se lite närmare på avunden.

Den fanns redan i syndafallet. Människan ville bli som Gud. Det var väl fint? Ja, men hon skulle ha väntat tills Gud hade gett den upphöjelsen som en gåva – om han nu hade velat det. Nu var det i stället fråga om upproret att *själv göra sig* till Guds jämlike. Då fråntog man Gud möjligheten att säga nej till vår upphöjelse till hans nivå. I stället för att få auktoritet vill vi gärna ta auktoritet. *Alltså var det avund och stolthet som i syndafallet drev människorna i deras framåtanda* och så är det än i dag. Människans uppror bestod och består i att hon vill själv göra sig rättfärdig. Så frågan blir t ex i dag hur mycket av vår strävan efter helgelse som är ödmjuk lydnad och hur mycket som drivs av stolthet – alltså uppror.

Avundens problem

Alltsedan syndafallet går avunden hand i hand med vårt sinne för rättvisa. Det var kunskapen om gott och ont – alltså lagens kunskap – som blev instrumentet för människans uppror. Detta betyder att det högsta i människan (lagen och rättvisan) är hopplöst intrasslade i den sämsta egenskapen (avunden). Om t ex en enda man (som Hitler) gapar om rättvisa kan han väcka ett helt folks avund och till och med få det att gå ut i krig.

Guds väg för att lösa ut avunden ur mänskligheten är minst sagt okonventionell. Vi möter den redan i berättelsen om Kain och Abel.

Efter en tid hände sig att Kain bar fram en offergåva åt HERREN av markens gröda. Även Abel bar fram sin gåva av det förstfödda i sin hjord, av djurens fett. Och HERREN såg till Abel och hans offer, men till Kain och hans offer såg han inte. Då blev Kain mycket vred och hans blick blev mörk. (1 Mos 4:3-5)

Här vaknar avunden hos Kain och som bekant slutar det med att han dödar sin bror. Gud visste säkert hur det skulle gå. Varför såg han då inte lika mycket till bådas offer så att det hade blivit lugn och ro?

Vi kan säga att Gud inte hanterar avunden så som vi gör – och som vi *måste* göra. Vi försöker dämpa den. Vi förhandlar, kompromissar och utövar

skiljedom. Vi arbetar för jämlikhet och mot diskriminering. Det är så vi gör och så skall vi göra. När vi arbetar för jämlikhet så stärker vi dessvärre ofta avunden. Till sist känner alla andra sig också diskriminerade. Ju närmare vi kommer målet desto längre bort kan det därför verka att vara. Jag upprepar att vi ändå måste göra så. Vi skall dock inte tro jorden skall kunna bli ett paradiset på detta sätt.

Rättvisa är inte alltid avund men avunden klär ofta ut sig till rättvisa. Om du osjälviskt kämpar för andras rättvisa har du lättare att göra det med rena motiv än om du strider för din egen. Detta kan du göra – och bör göra ibland – men det är svårt.

Berättelsen om Kain och Abel säger oss att Gud gärna gör tvärtom. Han väcker vår avund till liv för att vi till sist skall se den också hos oss själva och inte längre kalla den för rättvisa. Tanken är att vi då skall ha en chans att be Gud om befrielse från avunden i stället för att fortsätta att strida för det vi kallar rättvisa. Detta är en del av tesen att sanningen skall göra oss fria.

Guds provokation

Liknelsen om arbetarna i vingården (Matt 20:1-16) illustrerar tydligt hur Gud provocerar fram den avund som kan dölja sig under vårt patos för rättvisa. Alla som hade jobbat fick en denar i dagslön vilket ägaren hade lovat dem som anställdes på morgonen. När lönen gavs påpekade dessa att den var orättvis.

Han svarade en av dem: Min vän, jag gör dig ingen orätt. Kom du inte överens med mig om en denar? Ta det som är ditt och gå. Men åt den siste vill jag ge lika mycket som åt dig. Får jag inte göra som jag vill med det som är mitt? Eller ser du med onda ögon på att jag är så god? Så skall de sista bli de första och de första bli de sista." (Matt 20:13-16)

De som klagade tyckte att ägaren var orättvis medan ägaren ansåg att han hade handlat i godhet. Jag tror att vi alla här kan ana ett tillvarons annorlunda mönster som vi kan se korta ögonblick men som inte faller sig naturligt för oss om inte något först får hända med våra ögon.

Jesus svarade: "Amen, amen säger jag dig: Den som inte blir född på nytt kan inte se Guds rike." (Joh 3:3)

Nöd och lidande är mycket lättare att bära om de delas av alla. Hela tillvaron är full med orättvisor och vi undrar ofta om Gud inte bryr sig. Kan han inte göra något åt saken eller vill han inte? Vi brukar stanna för att han trots sin allmakt inte kan göra bättre och därför måste vi hjälpa honom. Ofta säger vi därför att "Gud har inga andra händer än våra." Minuten efter kan vi ändå sjunga att Gud har hela världen i sin hand. Gud svarar förtrytsamt på den sortens anklagelser:

Se, HERRENS hand är inte för kort, så att han ej kan frälsa, hans öra är inte tillslutet, så att han ej kan höra. (Jes 59:1)

Eftersom knuten ligger i att vi skall utmanas att inte tala om rättvisa när det är fråga om avund går Gud den vägen att han ställer fram lagen som i detalj talar om vad rättvisa är. På det sättet kan vi detaljgranska moralen hos vår omgivning

och då växer vår avund, vår nitälskan och vår aggressivitet tills vi inte kan ljuga för oss själva längre. Hur lätt har inte den moraliska människan för att bli en anklagande moralist! Allt detta betyder också att vägen till frälsning måste gå genom dödsskuggans dal – en värld som är full av orättvisor och just moralister. Denna smärta beror inte på Guds vanmakt utan på vår blindhet och förhärdelse.

Kärleken är fri

Rättfärdighet och rättvisa är inte samma sak. Rättfärdigheten drivs av kärlek och gör människan utgivande. Rättvisan kan däremot göra oss krävande just genom att väcka avunden till liv. Ju mer vi siktar in oss på rättvisa desto mer riskerar vi att våra krav får oss att tappa den äkta rättfärdigheten ur sikte. Detta är en förklaring till varför laggärningar (= rättvisa) inte kan göra en människa rättfärdig inför Gud. De två bygger på olika drivkrafter (krav och prestation resp kärlek och frivillig vanmakt).

Man inte kräva fram kärlek varken hos andra eller sig själv. Kärleken måste få vara spontan. Den som ger kärlek måste vara fri att ge vad han vill till vem han vill. (*"Får jag inte göra som jag vill med det som är mitt?"*) Detta är Guds perspektiv och han gör allt för att själv behålla kärlekens frihet. Vårt arbete för andras jämlikhet kan göra livet lättare för människor som blivit utnyttjade, eller på annat sätt befunnit sig i underläge. Men samtidigt bygger det arbetet ofta på att vi använder krav och fördömelse som redskap för att nå våra mål och de kan lätt göra oss (halv)blinda för att kärleken är fri från just krav och fördömelse.

Utkorelsen

Ju mer präster och fariséer förstod att Jesus manifesterade gudomlig makt desto mer väcktes deras avund. Ingen hade dödat honom om han inte hade gjort under och tecken. När Jesus hade uppväckt Lasarus blev det allmän turbulens.

Översteprästerna och fariseerna kallade då samman Stora rådet och sade: "Vad gör vi? Den här mannen gör många tecken. Om vi låter honom hålla på så här, kommer alla att tro på honom, och sedan kommer romarna och tar ifrån oss både vårt tempel och vårt folk." En av dem, Kajfas, som var överstepräst det året, sade till dem: "Ni förstår ingenting. Inser ni inte att det är bättre för er att en man dör i folkets ställe än att hela folket går under?" Detta sade han inte av sig själv, utan som överstepräst det året profeterade han att Jesus skulle dö för folket. Ja, han skulle inte bara dö för folket utan också för att samla och förena Guds kringspredda barn. Från den dagen överlade de om att döda honom. (Joh 11:47-53)

På samma sätt är det med judarna gentemot de övriga folken. Avunden är väckt och den har skapat ett stort lidande för Israels folk. Alla hednafolk har satt en ära i att med våld om så krävs försöka bevisa att judarna skulle vara sämre än de själva för att därmed också bevisa att de inte kan vara utvalda av Gud – som dock inte väljer efter våra meriter utan efter sin nåd.

Sven Reichmann

Synden hindrar inte Gud

När Paulus har fullbordat sin undervisning om rättfärdiggörelse i brevet till Rom går han över till att bearbeta frågan varför evangeliet var så mycket lättare att sprida bland hedningar än bland judar. Kapitlen 9 – 11 innehåller en koncentrerad och bitvis svårtolkad förklaring med hisnande profetiska dimensioner. Har man inte tidigare hajat till i detta avsnitt så brukar de flesta göra det inför denna slutsats som Paulus proklamerar:

Alltså är han barmhärtig mot vem han vill och vem han vill förhärda han. (Rom 9:18)

Kan Gud förhärda? Han vill ju att alla människor skall bli frälsta. Att människor kan förhärda sig själva är ju en sak, sorglig men kanske ofrånkomlig. Men kan Gud aktivt förhärda någon? Ja, det står så och det är inte felöversatt. Eftersom påståendet är en slutsats får vi söka förklaringen i verserna innan.

Men inte bara det, Rebecka fick två söner med en och samme man, vår fader Isak. Innan barnen ännu var födda och innan de hade gjort vare sig gott eller ont, sades det till henne: Den äldre skall tjäna den yngre. Det blev sagt för att Guds beslut att välja vem han vill skulle stå fast och inte bero på gärningar utan på honom som kallar. Det står ju skrivet: Jakob älskade jag, men Esau hatade jag. Vad skall vi då säga? Att Gud är orättfärdig? Naturligtvis inte! Han säger till Mose: Jag vill vara barmhärtig mot den som jag är barmhärtig mot, och jag vill förbarma mig över den som jag förbarmar mig över. Alltså beror det inte på någon människas vilja eller strävan utan på Guds barmhärtighet. Skriften säger ju till farao: Just därför lät jag dig träda fram, att jag på dig skulle visa min makt och att mitt namn skulle förkunnas över hela jorden. Alltså är han barmhärtig mot vem han vill och vem han vill förhärda han. (Rom 9:10-18)

Här visar det sig att fenomenet uppträder i mötet mellan två personer. Det sista exemplet är det tydligaste. Ju mer farao förstod att Moses Gud var starkare än hans gudar desto mer satte han sig på tvären. Hans förhärdelse berodde alltså på att Gud hade välsignat Mose och kallat honom till tjänst hos sig. Med andra ord: Gud förhärdade farao genom att utvälja Mose. Vi ser här en tidlös upprepning av dramat mellan Kain och Abel. När Gud såg till Abels offer förhärdades Kain.

Men kunde inte Gud ha fått ut Israels folk ur Egypten utan att förhärda farao? Det är möjligt. Inget lär ju vara omöjligt för Gud. Men nu valde han att göra så här. Och vi kan se en viktig dimension i detta, ty Israels folk hade aldrig frivilligt gått med Mose ut i öknen om de hade haft det bra i Egypten. Det var faktiskt faraos förhärdelse som gjorde att de gick – och att de inte återvände.

Här ställs vi inför ett överraskande faktum. Vi kan uttrycka det så här: Gud kan inte hindras i sina avsikter genom vår synd eftersom han delvis använder sig av vår synd för att genomföra sina planer. Han hatar synden men han är fördomsfri

nog att använda sig av den när det passar honom. Han är säkert glad om han kan få oss att samarbeta med honom. Men om hela hans frälsningsplan byggde på vår förmåga till medverkan, så stod den nog på ganska bräcklig grund. Om den å andra sidan också bygger på vår synd så kan den inte misslyckas. Det är dock viktigt att vi förstår att Gud inte syndar när han använder vår synd. Han bara välsignar någon eller några inför andra som därvid drabbas av avund. Gud väcker synden till liv hos några genom att utvälja och välsigna andra.

Gud är ljus

Aposteln Johannes sammanfattar hela sin förkunnelse i en enda mening.

Detta är det budskap som vi har hört från honom och som vi förkunnar för er, att Gud är ljus och att inget mörker finns i honom. (1 Joh 1:5)

Samtidigt betonar han att ljuset kan ha högst olika effekter på olika människor.

Och detta är domen: Ljuset kom till världen och människorna älskade mörkret och inte ljuset, eftersom deras gärningar var onda. Ty var och en som gör det onda hatar ljuset och kommer inte till ljuset, för att hans gärningar inte skall avslöjas. Men den som lyder sanningen kommer till ljuset, för att det skall bli uppenbart att hans gärningar är gjorda i Gud. (Joh 3:19-21)

De som älskar mörkret drivs längre ut i mörkret när ljuset börjar lysa. Men det finns också människor som fått nog av mörkret och som ropat efter ljus. De dras till ljuset när det kommer eftersom de fått det de bad om så att deras gärningar är gjorda i Gud. Sådana gärningar tål ljuset även om de inte är fullkomliga. När Gud driver mörkrets människor längre ut i mörkret så utmanar han dem samtidigt till omvändelse.

Jag känner dina gärningar. Du är varken kall eller varm. Jag skulle önska att du vore kall eller varm. Men eftersom du är ljum och varken varm eller kall, skall jag spy ut dig ur min mun. (Upp 3:15-16)

Den som är ljum kanske behöver drivas ut i kylan så att han börjar frysa och ropa på värme. Den likgiltige är i sin ljumhet ofta längre bort från Gud än ateisten.

Utvald av nåd

Om vi återvänder till texten ur Rom 9 så betonar Paulus på tal om Esau och Jakob att Gud gjorde sitt val innan någon av bröderna hunnit göra någonting. Gud går alltså inte efter meriter när han väljer utan han bara väljer. Gud som inte är beroende av vår medverkan är inte heller beroende av det mänskliga råmaterialet. *Han kan göra vad han vill genom vem han vill och han tycks kunna göra det utan att tvinga någon. Det kallar jag allmakt.* Ofta väljer han människor som föraktas av andra människor just för att ingen efteråt skall kunna säga att resultatet berodde på att Gud valde rätt person.

Bröder, se på er egen kallelse. Inte många av er var visa om man ser till det yttre, inte många var mäktiga, inte många av förnäm släkt. Nej, det som för

världen var dåraktigt har Gud utvalt för att låta de visa stå där med skam, och det som för världen var svagt har Gud utvalt för att låta det starka stå där med skam, och det som för världen var oansenligt och föraktat, ja, det som inte var till, har Gud utvalt för att göra till intet det som var till, för att ingen människa skall berömma sig inför Gud. (1 Kor 1:26-29)

För sina syften med hela mänskligheten valde Gud ut ett litet och oansenligt folk. Det folket blev genom själva utkorelsen både mindre – genom förföljelsen – och ännu mer föraktat. När Herren själv kom in i detta folk så var det utan några jordiska resurser, ingen egen katedral och inga egna jetplan. Om honom skrev Jesaja:

Han var föraktad och övergiven av alla, en plågad man, van vid sjukdom, en som man vänder sig bort ifrån. Han var föraktad, utan värde i våra ögon. (Jes 53:3, Bibel 2000)

Det var när han var som mest föraktad som han segrade. Det syns inte för alla i dag liksom det inte är lätt att skönja Guds avsikt när man ser på det nuvarande Israel. Nu kan man visserligen förundras över att folket fortfarande finns och överlever trots all fiendskap från omvärlden. Men det är i tidens slut som det mänskligt starka skall komma på skam inför det som dittills varit föraktat.

Sven Reichmann